“Ben”den “Biz”e

Eşimden izin alarak çok geç kalmamak koşuluyla ertesi akşam Rahmi’ye gittiğimde, bir de baktım ki, Abdürrahim de orada.

Sevindim.

Rahmi içkilerimizi hazırlarken Abdürrahim ile şundan bundan söz ettik.

Bu arada Rahmi’nin Çamlıca’da konuştuklarımızı Abdürrahim’e de en azından özetle aktarmış olduğunu anladım.

Bireyselliği Aşmak

Rahmi akşamın tartışmasını şöyle açtı:

«Çoğu insanın yaşamdaki istem ve beklentileri salt bireysel boyuttadır. Bir türlü toplumsal boyuta uzanmaz. Acaba bu neden böyledir?.. Bence iki temel nedeni var. Biri, kişinin yalnızca kendisi için değil, toplumu için de yaşaması gerektiğini bilmemesi, diğeri yeryüzündeki varlığının içinde yaşadığı topluma bağlı olduğunu bir türlü anlayamaması.»

Sonra da sordu: «Sizce dediğim doğru mu?... Katılır mısınız?»

Ben katıldığımı belirtmekle yetindim.

Abdürrahim ise şunları ekledi: «Nitekim bunun bir yan ürünü olarak da çoğu insan kendini bencillikten, yararlanmacılıktan, çıkarcılıktan sıyıramaz. Bu dünyada bir tek kendisinin ve yalnız başına yaşadığı gibi aptalca bir düşünüye kapılmasa bile her şeyi, özellikle dünya nimetlerini sırf kendisi için var sanır. Bu nedenle istem ve beklentileri bireyseldir. Toplumsal istem ve beklentileri olanlar, öteden beri hep azınlıkta kalmıştır.»

Rahmi devam etti: «Toplumsal boyuttaki istemlerimiz, varsa, “en küçük toplum” olan ailemizden başlar. Kimileri bu kadarıyla yetinir. Bunun ötesine geçemezyada geçmek istemez. Bunu sosyal çevresini de içermek üzere biraz genişletenler vardır. Pek ender olsa da tüm ulusunu kapsayacak boyuta vardıranlar da vardır.»

Abdürrahim, «Aslında çok daha ileri gidebilenler de yok değildir. Öyle ki, kimileri ulus boyutunda da kalmayıp tüm insanlığa yönelir. Kendi yaşadığı yere pek uzak ve hiç görmemiş olduğu toplumlar için bile istemlerde bulunur. Sen de buna katılmaz mısın?» deyince, Rahmi «Lâfımı ağzımdan aldın. Ben de zaten aşağı yukarı aynı şeyleri söyleyecektim.» dedi.

Susmayıp, «Buna karşın hep azınlıkta kalmışlardır.» sözünü ekleyince, ona diyalektik uyarınca bir karşı sav çıkarmak istedim:

«Herkesten tüm insanlığa yaygın istemleri olması beklenemez.» dedim, «Çağın gerektirdiği düzeyde "insanca" yaşama olanağına bile sahip olamamış kişilerin bu bağlamdaki yoksunluklarını göz önünde tutmalı, anlayışla karşılamalıyız. Kendi gereksinmelerini yeterince sağlayamamış olanların, ailelerinin üzerindeki bir boyutta istemlerinin bulunmayışı doğal sayılmaz mı?»

Abdürrahim, «Evet, ama hiç olmazsa senin dediğin gibi temel gereksinmeleri yeterince sağlanmış olan bir kişinin toplumsal istemleri sadece aile boyutunda kalmamalıdır. Yoksa onu toplum içinde gene de bir "bencil", hatta bir "sömürgen", "çıkarcı" ya da bir "asalak" olarak nitelemek gerekir. Kişiyle ailesini bir bütün olarak görmeliyiz.» dedi.

Üçümüz de sosyal adaletten yanaydık ama Abdürrahim'in yer yer biraz daha aşırıya kaçan, daha sert bir tutumu vardı. Bunu biliyorduk.

Rahmi Abdürrahim'den yana çıktı: «Her insan, toplumuna borçlu olduğunu bilmelidir. Borcunu ödemese bile kabullenmelidir. Bunu bilmeyenler vardır. Fakat dediğin gibi bunu bildiği halde umursamayan, kendinden ya da ailesinden başka hiç kimseyi düşünmeyenler çoğunluktadır.»

Abdürrahim Rahmi'den destek bulmuştu ya, veryansın etti:

«Bence onların onurundan kuşku duyulur.»

Rahmi «O kadarcık mı?» diye körükleyince, Abdürrahim Rahmi'nin ne yapmak istediğini fark etti: «Rahmi, müdürüm, beni kışkırtma! Böyle reziller için ne düşündüğümü bilirsin. Ben onları insandan bile saymam ama sen hep durumu bir kez de onların açısından görelim istersin.»

İstediğini elde etmiş olan Rahmi «Yanlış mı?» dedi, «Her kim olursa olsun bir kişiyi görüş ve eğilimlerinin nedenleriyle birlikte iyice anlamadan suçlamak doğru olmaz. Belki onların da kendilerine göre geçerli olan bir gerekçeleri, haklı oldukları bir yan vardır.»

Abdürrahim «Fakat onları suçlayan sendin.» deyince, «Hayır, sadece böyle insanların da var olduğunu ve bunun da işin doğrusunu bilmediklerinden, ya da bilgilerinin yeterli olmayışından ileri geldiğini söyledim.» diye karşılık verdi.

Fırsatı yakalamışken, «Dönüp dolaşıp konuyu "bilgi"ye bağlarsın. Oysa insanın duyguları ve tutkuları da var.» deyiverdim.

Rahmi «Onları da asıl temellerine inerek özenle inceleyecek olursan aynı noktaya geldiklerini görürsün.» deyince, olanakları bulunanları bir yana bırakıp diğerlerine dönmemizi önerdim. Temel gereksinmelerini bile karşılayamayan insanlardan, kendilerini düşünmeden toplum için istemler oluşturmalarının beklenemeyeceğini, bunun haksızlık olacağını savundum.

Rahmi bunun yoksullukla, sıkıntılarla, güç koşullar altında yaşamakta olma ile bağlantısının kurulamayacağını, kurulsa da bu bağlantının yanlış olacağını ileri sürdü. Tarihte bir lokma ekmeği bile zor bulan nice değerli ve üstün nitelikli kişinin kendisini insanlığa adayarak onların iyiliği uğruna büyük çabalara giriştiğini unutmamamız gerektiğini anımsattı.

Direnmeyi kendime çekerek sürdürdüm:

«Şayet sıradan bir insan olarak ben, toplum içinde ve kendimi toplumdan soyutlamadan yaşamayı biliyorsam, toplum ile ilgili istemlerimin olması doğaldır. Ancak ben böyle bir insan olsam bile bu bağlamda kendimi sık görülen bir yanılgıya düşmekten kurtaramıyorum. Toplumsal boyuttaki istemlerimin kendi yaşam sürem içinde sonucunu görmeyi beklemekten kendimi alamıyorum.»

Rahmi «Zaten seninle Çamlıca'daki görüşmemizden sonra böyle bir tartışma açmak isteyişimin nedeni de buydu.» dedi, «Sen yapmak istediklerin için kalan zamanın yetmeyeceğinden yakınıyordun. Bu konuda kaygıların vardı. Eğer insanın olası yaşam süresi bireysel istemlerinin gerçekleşmesine yetmiyorsa, aynı süre, -farklı olmayacağına göre- toplumsal boyuttaki istemlerine hiç yetişmez. Bunun için çok daha uzun zamana gerek vardır. Çünkü gerçekleşmeleri daha çok zaman alacaktır.»

Abdürrahim'in ilginç bir huyu vardı. Biz Rahmi ile diyalog içindeyken mutlaka araya girerdi. Yine öyle yaptı.

«Nasıl insan yaşayan bir varlık ise, toplum da yaşayan bir olgudur. Bir toplumun yaşam süresi, insanın yaşam süresiyle karşılaştırılamayacak kadar uzundur. Bu nedenle bir insanın topluma yönelik istem ve beklentilerinin gerçekleşmesi bakımından, kendisinin değil, toplumun olası yaşam süresini göz önünde tutması gerekir.» diyerek, Rahmi'yi destekledi.

Ben ise Rahmi'ye «Üstelik bir de şunu söyleyeceğini biliyorum.» dedim, «İnsanın bireysel boyuttaki bedensel ya da somut istemlerinin açıkça ortaya konulup tanımlanabilmesine karşılık, tinsel ya da soyut istemlerini belirlemek zordur.» diye itiraz etmek istedim.

Rahmi «Bunu nereden ürettin?» diye bana karşı çıktı. «Senin tinsel ya da soyut dediğin istemler, ancak bireysel boyutta geçerli olabilir. Toplumsal boyuttaki istem ve beklentiler, tümüyle nesnel ve somuttur.

Dolayısıyla bunlar bireysel boyuttaki istemlere oranla çok daha belirgin, çok daha açık seçik bir şekilde betimlenebilir. Bu birbirinden ayrı iki olguyu birbirine karıştırma!»

«Konuyu daha iyi anlayabilmek için bir örneğe bağlayabilir miyiz? Şu daha önce değinmiş olduğumuz "yetkinlik" kavramını bu konuda bir örnek olarak alabilir miyiz?» diye sordum.

Abdürrahim, «İnsan "yetkin" olup olmadığına kendisi karar veremez.» diyerek yine araya girdi, «Kendisi hakkında böyle bir yargıya varamaz. Varsa bile doğru olmaz. Toplumsal değer yargısına gereksinme vardır. Ancak "yetkinlik" diye bir kavram da toplum için değil, ancak birey için geçerlidir. Hiç kimse "toplumsal yetkinlik" diye bir şeyden söz etmez.»

Direnmeyi sürdürdüm:

«İyi diyorsun ama toplumsal boyutta istemleri olan bir kişi, bireylerin her birinin "yetkinlik öğeleri" diyebileceğimiz üstün düzeyde niteliklerle bezenmesini amaçlayabilir.»

Abdürrahim, «Öyle bir istem de Rahmi'nin söylediği gibi tinsel ya da soyut değil, açıkça nesnel ve somuttur.» diye karşılık verdi, «Buna benzer biçimde, diğer tüm toplumsal istem ve beklentilerin kapsamı da bireysel boyuta indirgenmediğisürece belirlidir. Bu, belki daha sonraki bir zaman diliminde yetersiz bulunabilir. Değiştirilmesi, yenilenmesi gerekli görülebilir. Ancak öyle bir şey yapılınca, artık o, bugünün istem ya da beklentisi değildir. Bundan böyle belki de hayli farklı bir kapsamı olan bir başka istem ya da beklentiye dönüşmüştür.»

Hahaha!... Antik Yunan düşünürlerinden Herakleitos'un, diyalektik yaklaşımla *"Aynı dereye iki kez giremezsin. Çünkü her keresinde üzerinden başka sular akar"* deyişini sanki kopyalıyordu. Ancak yüzlemedim.

«Peki ama kişi bireysel boyuttaki birtakım istemlerini kendi yaşam süresi içinde sonuçlandırmaktan caymazsa ne olur? » diye sordum.

Rahmi, «Bu konumuz bireysel değil, toplumsal boyuttaki istemler olmalıdır. Bunu unutmayalım.» demekle birlikte şöyle bir açıklama yaptı:

«Genellikle insan yaşamında gerçekleştiremediği ya da ne yapsa olamayacağını anladığı istemlerini kendinden sonrakilere bırakmaya yönelir. Bu amaçla genç kuşaklara geniş olanaklar sağlama çabasını gösterir.»

Abdürrahim, «Evet, ama iyi niyetli insanların bu tutumu doğru sayılsa bile çoğumuz bunu sadece ailemizin boyutundaki bir toplum düzeyinde bırakırız. O zaman da bunda gene bir "bencil doyum özlemi" önceliklidir.» dedi.

«Yani şunu mu demek istiyorsun?» diye bu konuda bir açıklama istedim. «Toplumsal boyuta uzanabilmek için hem daha geniş kapsamlı düşünmek hem özveride bulunmaya hazırlıklı olmak gerekir. Öyle mi?»

Abdürrahim, «Aynen öyle!» diye yanıtlayınca, ona hak veremediğimi belirtip, «Elbette insan öncelikle ailesini düşünür. Bu doğaldır ve öyle olmalıdır. Herkes bunun ötesine varamaz.» diye bireyciliği savundum.

Bunun üzerine Rahmi, «Aile kutsaldır… Bundan kuşku duyamayız. Fakat hep böyle yapıp ailemizi aşırı düzeyde yan tutmayla gözetirsek, bir başka bakımdan yanılgıya düşebiliriz.» diye Abdürrahim ile aramızda orta yolu bulmaya girişti. Abdürrahim ile birlikte aynı anda «Ne gibi?» diye soruverdik. Rahmi kahkahayı bastı. Ben de gülmeye başladım.

Abdürrahim «Ne oluyor size böyle yahu?» deyince, Rahmi Çamlıca'da garsonun çay ile ilgili sorusunu yanıtlayışımızı anlattı. «İçkileri yenileyim mi?» diye sorunca ise, Abdürrahim ile birbirimize bakarak ve ikimiz birden gülerek bir ağızdan «Evet!» dedik.

***

Kafamdan şöyle bir düşünce geçti: *"Acaba ailemizin gerek bugünkü gerekse bizden sonra gelecek bireyleri, yaşamdaki istem ve beklentileri bakımından bizimle aynı görüşte mi?.. Onları kendi kalıplarımıza almaya kalkışırsak, özgürlüklerini zedelemez, engellemez miyiz? Açıkça bağnazlık etmiş olmaz mıyız? Kendi eğilimlerini ve dünya görüşlerini oluşturma hakkını kendilerine bırakmamız gerekmez mi?"*

Gençliğimde ***"Hoş Memo"*** adlı, o zamanlar hayli popüler bir çizgi roman okurdum. Orada "General Samurkaş Aygırmotor" diye yaşlı bir tip vardı. Pek konuşmazdı ama durup dururken birtakım yargılarda bulunurdu. Dediğine karşı çıkılamaz, yanılmış olabileceği düşünülemezdi. "General Samurkaş Aygırmotor'a öyle geliyorsa öyledir." denirdi.

Bundan söz ettiğimde, Rahmi, «Benim de demek istediğim böyle bir şey. Bir kişi toplumunda önder, yetkili, güçlü ya da örnek kişi olabilir. Fakat bu üstünlüğü, ona başkalarının kendi dünya görüşlerini oluşturmalarına engel olma hakkını vermez; tersine daha anlayışlı olmasını gerektirir.» diyerek, içkilerimizi bir kez daha yenilemek üzere kalktı.

Yakın dostlarımdan Ayhan Akın bana yaşanmış bir öykü anlatmıştı. Rahmi'nin içkilerimizle dönerek oturunca, aklımda kaldığı kadarıyla aktarıverdim.

Trakya'da bir yerde iki çoban, biri genç biri yaşlı, yan yana çömelmiş koyunlarının yayılmasını izliyor. Az ileriden bir kervan geçtiğini görüyorlar. Trakya'da deve pek ender; kervan görülesi değil. Nitekim genç çoban daha önce hiç deve görmemiş. At ya da sığır gibiler ama yüksek, uzun boyunlu, eğri büğrü birtakım hayvanlar.

Merak edip soruyor: «A be Üsmen Aga, bunlar niye büledir be ya?»

Yaşlı çoban Hüsmen de hayatında hiç deve görmemiş ama bilmemeyi kendine yediremiyor. Genç çobanın sorusunu mutlaka yanıtlaması, bildiğini göstermesi gerek. Bakıyor, düşünüyor, sonra yargısını veriyor: «Onlar işte üledir.»

Rahmi gülerek, «Benim görüşüm de işte biraz buna benziyor» dedi, «Gerçi ben bilgiçlik taslamaktan çok bağnazlıktan söz ediyordum. Zaten yaşlandık mı hep öyle yaparız. Bilmediklerimizi de bilir gibi görünmek isteriz. Böylece kendimizi satarız ama başkalarına zarar verdiğimizi bir türlü fark edemeyiz. Dahası, gençlerin hiç olmazsa birtakım konuları bizden daha iyi bildiklerini bir türlü kabullenemeyiz.»

Abdürrahim, «Oysa Sokrat ne demişti?» diye söze girdi ama bir şey söylemedi. «Ne demişti?» diye sormamızı bekledi. Rahmi ses çıkarmayınca nedemiş olduğunu ben sordum.

Söyledi: **«İnsan bildiği bir şeyi bildiğini bilmelidir. Bilmediği bir şeyi bilmediğini de bilmelidir.»**

Rahmi, «Doğru. Diyecek bir şey yok. Öyle olmalı ama bunun bizim şu andaki konumuzla ilgisi ne?» diye sordu.

Abdürrahim, «Her ne kadar aramızdaki "bilgi" savunucusu sen isen de ben söyleyeyim. İlgisi şu» diyerek açıkladı, «Bir insanın bilmediği bir şeyi bilmediğini bilmesi başka, aslında bilmediği bir şeyi bilir gibi görünmesi başka şeydir. Bu "gösteriş budalalığı" olur. Oysa toplumsal boyuttaki istemler söz konusu olunca, insanın gösterişte bulunmasının ne gereği ne bir anlamı vardır. Bu, insanın kendisine doyum sağlamasından başka bir şey değildir. Bizden sonraki kuşaktan kendi yaşam süremiz içinde gerçekleştirememiş olduğumuz istem ve beklentilerin peşinde koşmasını istemek, açıkça onların özgürlüğünü kısıtlamaya çalışmaktır.»

«Bence bu akşam konuşmalarımızda bir tutarsızlık var. Aynı lâfları üst üste yineliyoruz. Başkalarının kendilerini bilmelerini istemeden önce kendimizi bilelim.» diye âdeta yakındım.

Bunu derken aslında büyük bir lâf ettiğimin farkına varmamıştım.

Rahmi sözümü yakalayıverdi. «Zaten kendisini bilmeyen kişi, yetkinlik bir yana dursun, olgunluğa bile erişmemiştir.» dedi.

Alınganlık gösterip, içlerinde en genç ben olduğum için böyle düşünmekte olabileceğimi belirtince, Rahmi bunun gençlikle ilgisi olmadığını, boşuna buluttan nem kapmama gerek olmadığını, aslında yaşlıların daha çok alınganlık gösterdiğini, üstelik birçok gencin yaşça kendinden ileri olanlardan çok daha üstün düzeyde olgunlaşmış ve yetkinleşme yolunda ilerlediklerine dair birçok örnek verebileceğini belirtti. Ben de üstelemedim.

***

Abdürrahim, «Ben bu aşamada bana göre çok önemli bir şey söylemek istiyorum. Lütfen dinleyin.» dedi.

Elbette dinliyorduk.

«Herkes yaşamına sadece kendisi yön vermelidir. Ancak yanlış anlaşılmasın, bunun böyle olmasının gerekmesi, yaşlıların gençlere ya da bilgelerin diğerlerine öğüt vermelerini, önerilerde bulunmalarını engellemez.

Özellikle topluma yönelik istemlerini kendinden sonrakilere âdeta vasiyet ederek bırakmak eğiliminde olanların tutumlarının "olumlu" sayılabilmesi için, önce onların kendi yaşamları sırasında bunu sağlayabilmek bakımından ellerinden gelen her çabayı göstermiş olmaları gerekir. Toplumsal boyuttaki istemleri gerçekleştirmek, tıpkı bir bayrak yarışındaki gibi koşmayı gerektirir. Önce sen koşabildiğin kadar koşmalısın ki, senden sonra bayrağı alacakların iyi koşmasını isteme hakkın olsun.»

Rahmi bana dönüp, «Ben sana hep çalışmanın öneminden ve gereğinden söz etmiştim ya... Bak Abdürrahim de bana arka çıkıyor.» dedi.

Abdürrahim'in sözü daha bitmemişti.

«Bizden önceki kuşakların da topluma yönelik birçok istem ve beklentisi vardı.» diye devam etti, «Hiçbiri bunların tümünü kendi döneminde gerçekleştiremedi. Yapabildikleri kadarını yaptılar. Gerisini bize bıraktılar. Bizim bugün sözünü ettiğimiz istem ve beklentilerin çoğunu aslında biz oluşturmadık. Bizden önceki kuşaklardan devraldık. Belki eklediklerimiz oldu ama çoğu bize önceden kaldı.»

Abdürrahim'in bu dediği hoşuma gitmişti. Toplumsal boyuttaki birçok sorunu çözüyordu. «Dolayısıyla bizim istem ve beklentilerimizi de bizden sonraki kuşaklar kovalayacak.» diye bir eklenti yaptım.

«Aynen öyle.» dedi Abdürrahim, «Ancak bunu özgürce, kendi dileklerince yapmaları gerekir.»

Benim tasam da zaten buydu. Böyle olunca her kuşağın kendi istem ve beklentilerinin kendi yaşam döneminde gerçekleşmeden kalacağını, yapmak istediklerinin kendilerinden sonra yapılıp yapılmayacağını bilmediğini düşünüyor, ister istemez kendi hesabıma endişeleniyordum.

Abdürrahim böyle bir genelleme yapmanın doğru olmayacağını, bunun biraz da ilgili istem ya da beklentinin ne olduğuna bağlı olduğunu söyledi. «Eğer toplumsal boyuttaki istemlerimiz doğrudan bilime ya da belirgin bir teknolojik gelişmeye bağlıysa, bunun pek kısa bir zaman içinde, belki fazlasıyla gerçekleştiğini görebiliriz. Fakat belli bir istem ya da beklentimiz sosyal gelişime bağlıysa, çok beklememiz, büyük olasılıkla gerçekleştiğini görmeyi bizden sonrakilere bırakmamız gerekebilir. Fakat bunun böyle oluşu, bizim yapmak istediklerimiz için çalışmaktan geri kalmamıza neden olmamalıdır.» dedi.

Rahmi de geri kalmayarak ekledi: «Yüzyıllarca önce yaşamış insanların istem ve beklentilerinden birçoğu sonradan gerçekleşti. Bazıları kaldı, şu sıralarda gerçekleşiyor. Yüzyıllar öncesinden kalma oluşuna karşın henüz gerçekleşme yoluna girmemiş bir yığın toplumsal istem ve beklenti var.»

«Şunu mu demek istiyorsun?.. "Aslında bugünkü istem ve beklentilerimizin birçoğu, özgün olarak bizim değil. Geçmişte de vardı. Biz onların geçmişte var olduğunu belki bilmiyor, sanki günümüze özgü gibi canlı tutuyoruz." Öyle mi?»

«Daha önce de söylemiştim.» demekle yetindi.

«Bu, günümüzün insanını biraz küçümsemek olmuyor mu?»

«Neden ki?... Salt çağımıza özgü olanlar da var.»

«Tarihte kalakalmış, zamanın çöplüğüne terk edilmiş olanları yok mu?»

«Hiç olmaz mı!.. Her gerçekleşen istem, her olumlu sonuç alınan beklenti, bir dizi "beklentiler zinciri"ni noktalayıp bitirmez. Yerine yenisini bırakır. Zamanla koşullar değişmese de bir istemin gerçekleşmesiyle birlikte aynı yönde yenisi doğar. Önceki, sonrakinin kaynağını oluşturur.»

Benden ses çıkmayınca, Abdürrahim'e döndü: «Eeee!.. Sen buna ne dersin?»

Abdürrahim, ona hak verdiğini ama dahası da olduğunu söyleyip ekledi: «Üstelik koşullar da olduğu gibi kalmıyor. Zamanın akıp gidişiyle birlikte insanın toplumsal istem ve beklentileri de sürekli bir değişim gösteriyor. Onlar da kendi kendini yeniliyor.»

İster istemez gülerek, «Biraz diyalektik yani.» dedim.

Bozuntuya vermedi. «İstersen öyle de diyebilirsin. İstersen öyle değil de "doğa yasasının gereği" dersin.»

Abdürrahim, diyalektiğin bilir bilmez eleştirilmesine dayanamazdı. Sözcüklerin üzerine basarak «Bireysel boyuttaki istemler, belki doyuma varabilir ama toplumsal istemlerin sonu gelmez.» dedi.

«Nereden biliyorsun?» diye zorladım.

«Eğer doğa yasası böyle olmasaydı, her şey belli boyutlar ve biçimler içinde sınırlanmış kalırdı. Sözlüklerde "evrim" sözcüğünün bulunmasına gerek kalmazdı. Böylesine olmayacak bir durumda bu sözcüğün tanımı bile yapılamazdı.» diye yanıtladı.

Zaman Etkeni

Rahmi, «Bu akşamki konumuzun bir diğer boyutu daha var: Zaman. Bunun üzerinde de durmalıyız.» dedi.

Zaten çoğunlukla zaman üzerinde durmamış mıydık?

İstem ve beklentilerimizin yaşam süremizle olan bağlantısını irdelerken aslında zamandan söz etmiyor muyduk?

Ben bunları belirtince, «Benim düşündüğüm bu işin bir başka yönü.» dedi Rahmi, «Gerçekleşen bir istem, aslında amaçlanmış olduğu zaman diliminde özgün olarak öngörülen özelliklere tıpatıp uymayabilir.»

Abdürrahim yine konuya diyalektik açısından girdi: «Elbette uymayacak... Zaman koşulları değiştirir.» deyince, bu kez ben ona «Diyelim ki, günümüzde gerçekleşen bir olgu, önceden betimlenmiş olanın aynısı değil. Buna karşın özgün istem ya da beklentinin ancak şimdi gerçekleşmiş olduğunu söylemek doğru olur mu?» diye sordum.

Bu soruyu Rahmi yanıtlamaya girişince, «Bir dakika Rahmi, o yanıtlasın.» dediysem de işe yaramadı. Aynı anda Abdürrahim sırtını koltuğa iyice gömerken usulca, *«Ben de yanıtlarım ama Rahmi'yi dinlersek çok daha iyi ederiz.»* diye fısıldayıverdi.

Rahmi Abdürrahim'in fısıldadığını duymuş muydu bilmem ama söyledikleri bence çok önemliydi:

«Şimdi artık hayli eskilerde kalmış olan bir istemin tüm o tarihteki hâliyle, hiç değişmeden gerçekleşmesi değil, bugün geçerli koşullara uygun olan karşılığının gerçekleşmesi söz konusudur. Özgün istem artık yerini çağdaş bir istemebırakmış durumdadır. Dünün herhangi bir beklentisinin sonuca varmış olup olmadığı, güncel gereklere ve koşullara göre değerlendirilmelidir. Bu, bugün için böyle olduğu gibi yarın da böyle olacaktır. Geleceğin gerek ve koşullarını bugünden bilemeyiz. Geçmişin deneyimi, bunu kestirmeye kalkışan insanın büyük hataya düştüğünü gösterdi. Her ne kadar geleceği tasarımlamakta daha iyi ve daha doğru yaklaşımlar sağlamaya çalışmak üzere geçmişin deneyimini değerlendirmek doğru ve uygun bir yöntemse de bundaki hata payımız beklediğimizden ya da umduğumuzdan çok büyük olabilir.»

Rahmi'nin bu açıklaması hoşuma gitmemişti. Bana hayli karamsar gibi geldi. «Hiç şansımız yok mu?» diye sorma gereksinmesini duydum.

Rahmi, «Tarih boyunca insan hep geleceği merak etmiştir.» dedi, «Gerek doğada gerekse toplumda her şeyin planlanıp programlanmış olduğuna, tüm değişim ve gelişimlerin bu plan ve programa tam uygun bir biçimde yürüdüğüne inanmak, insana daha kolay, daha elverişli gelmiştir. Çoğu dinler de insanın bu eğilimine gayet iyi destek vermiştir.»

Her zaman olduğu gibi, az önce bana susup dinlememi söyleyen Abdürrahim dayanamayıp yine araya girdi: «Böyle bir eğilimin sonucunda ortaya şarlatanlar çıkmıştır. Birtakım kişiler, olağanüstü güçler elde ettiklerini, önsezilerinin çok güçlü olduğunu, ileriyi gördüklerini, gelecekte neler olacağını bildiklerini ileri sürmüştür. Hatta varsayımlarını belirli tarihlere bağlamışlardır. Aralarından kimilerinin yakın geleceğe ilişkin kehanetleri doğrulanınca, halk kitleleri de onlara inanır, güvenir olmuştur.»

Rahmi, «Doğru, ama bu neden öyledir biliyor musun?... Çünkü insan hep istem ve beklentilerinin gerçeğe ne denli uygun olup olmadığını da bilmek, öğrenmek ister, umutsuz olanları terk edip sadece gerçekleşebilecek olanları korusun diye. Çünkü ille de umutlarının gerçekleşmesini bekler.» dedi.

«Böyle şey olmaz!» diyerek karşı çıktım. «Olursa, şu sözünü ettiğimiz kavramların hiçbir anlamı kalmaz.»

Sesimin tonu sert kaçmış olsa gerek ki Rahmi, «Yahu dur! Celâllenme. Güzel güzel sohbet ediyoruz. Ne diyeceksen kızmadan, bağırmadan söyle. Kulaklarımız duyuyor. Üstelik biz, her ikimiz gayet iyi birer dinleyici sayılırız. Öyle değil mi Abdürrahim?» diye yakındı.

Abdürrahim başıyla onayladı.

Bunun üzerine ben de dinginlikle ve ağır ağır, «Özür dilerim ama bu dediğin olmaz. Çünkü o takdirde "istem", "beklenti", "umut" ve bununla bağlantılı birçok terimin yerini "geleceğin nasıl olacağına ilişkin bilgi" alır. O zaman da istem ve beklentiler geleceğe yönelik oluşlarını yitirir, bugünün olgularına dönüşür.» dedim.

İkisi birden bana dönüp bir ağızdan «Haklısın!» diye onaylayınca, «Zaman koşulları etkiler. Koşullar da zamanla değişir. Bunun hep böyle olmadığını, zamanla hiç değişmeyen şeyler de olduğunu ileri sürebiliriz. Hatta bu iddiamızı belirgin örneklerle kanıtlayabiliriz.» dedim.

«Az önce haklıydın ama şimdi yanıldın.» dedi Rahmi, «Sadece "birbirine benzer" olan şeyler "birbirinin aynı" sayılmaz. Bunu kanıtlayamazsın. Çünkü "kanıt" bilimsel bir temele dayanmayı gerektirir. Senin bu dediğin ise hiç de bilimsel sayılmaz.»

Abdürrahim, «Bu metafiziktir, diyalektik değil." deyince patladım:

«Yahu, her şeyi diyalektiğe bağlamasan olmaz mı?»

Abdürrahim, yarı alaycı bir tarzla, «Ne oldu?.. Canın mı sıkıldı?» dedi, «Biliyorsun ki Galilei'ye "Dünyanın döndüğünden söz etmesen olmaz mı?" demişler. O da "Söz etsem de etmesem de dönüyor." diye karşılık vermiş.»

Rahmi «Güzel yanıt.» diyerek Abdürrahim'i destekleyince, mutlulukla devam etti: «İstemlerimizi ve beklentilerimizi yalnızca günün koşullarına uygun olarak, yalnızca bu koşullar altında düşünmeyip geleceğe yönelik olarak tasarlasak bile bunların ancak bugün, sadece günümüzün koşulları altında geçerli olacaklarını, yarın değişime uğrayabileceklerini kabul etmek zorundayız.»

«Değişime uğrayabilirler ama zorla kabul etmek diye bir şey hiç olur mu?.. Bu insanı çöküntüye yöneltir. Aksi çıkacak olursa düş kırıklığına uğratır.» diye bir kez daha karşı çıktım.

«Olsun!» dedi Abdürrahim, «Doğa yasası böyle.»

«Yahu, tutturdun bir doğa yasası diye... Senin doğa yasası dediğin bu şeyin hiç yanılgısı, noksanlığı olamaz mı?.. O da bugüne dek edinilegelmiş olan bilgilere dayanmıyor mu?»

«Ne olmuş?»

«Olmuşu olacağı şu…» diyerek kendimce bir açıklama yaptım: «Diyorsun ki diyalektik hem doğanın işleyişi hem onun yasasıdır. Öyle mi, değil mi?»

Abdürrahim «Öyle!» diye yanıtlayınca, devam ettim:

«Mademki öyledir, mademki her şey karşıtıyla birlikte vardır, mademki o karşıt zamanı gelince ya da ortam gerektirince öncekini değiştirerek yerini alır, o zaman senin doğa yasası dediğin olgu da zamanı gelince değişir ve yerini karşıtına bırakır. Eğer öyle değilse kendi içinde çelişir.»

Bana göre bu tartışmada ben Abdürrahim'i mat etmiştim.

Oysa o hiç de yenilgiyi kabul edecek gibi değildi.

Tam bana yanıt vermek üzereydi ki, Rahmi «Didişmeyin.» diye atışmamızı kesti, «Eğer bu değişimi kabul etmezsek doğa yasasını yadsıyoruz demektir. Doğa yasasını yadsırsak, kendimizi gerçeklerin dışına atarız.»

Rahmi benden yana mı, Abdürrahim'den yana mı çıkmıştı, ikimiz de bunu tam olarak anlayamamıştık ama bu deyişiyle akşamın konusuna bir nokta koymuş oluyordu; hep yaptığı gibi.

Buna karşın Abdürrahim toplumun istem ve beklentilerini de incelemenin gereğine değindi.

Ben, «İnceledik ya!» deyince, sadece bireyin toplumsal boyuttaki istem ve beklentilerine değinmiş olduğumuzu, toplumun istem ve beklentilerinin ise çok farklı olduğunu söyledi.

«Burada "toplum" derken "kamuoyu" mu demek istiyorsun?» diye sorma gereğini duydum.

«İstersen öyle de diyebilirsin. Her durumda bu konu biraz da politikayla iç içe girer.» dedi.

«Politika mı yapacağız?» diye sorduğumda ise, «Politika yapmak başka politikayla bağlantılı bir konu hakkında konuşmak başka.» dedi.

***

Geç olmuştu.

Eşime erken döneceğime dair söz vermiştim ama geç olmuştu işte! Sabrını taşırmamalıydım. Şimdi paparayı yiyecektim ve üstelik haklı olacaktı.

Rahmi o gün işyerinde çok yorulmuş olsa gerek ki, esniyor ama ayıp olmasın diye bize belli etmemeye çalışıyordu.

Abdürrahim'e *"Haydi biz artık kalkalım"* gibisinden bir kaş göz işareti yaptım.

Anladı. Benden önce o doğruldu.

Sözünü ettiği konuyu bir başka zaman yine bir araya geldiğimizde gözden geçirmeye karar verdik.

Rahmi'ye veda edip çıktık.

Dışarıda Abdürrahim'e ne zaman bir araya gelip görüşebileceğimizi sordum. «En kısa zaman içinde.» dedi.

«Yarın olur mu?»

«O kadar da sıkıştırmayalım. Yarından sonra diyelim?»

«Peki o zaman, öbür gün. Nerede ve saat kaçta buluşuruz?»

«Sen nasıl istersen.»

Abdürrahim'e bir dakika durmasını söyleyip geri döndüm.

Rahmi'nin kapı zilini çaldım. Açar açmaz, «Hayrola! Bir şey mi oldu?» diye telâşlandı.

Öbür gün akşam yine burada buluşmamıza ne diyeceğini sordum.

«Neden olmasın? Beklerim.» dedi.

Buna sevinmiştim. Bir kez daha veda ederek Abdürrahim'e bildirdim.

«Yani Rahmi'yi de bu işin içine kattın yine!» dedi.

«Sence bir sakıncası var mı?»

«Hiç olur mu?.. Keşke işimiz gücümüz olmasa da hep bir arada bulunabilsek.»

«İyi o zaman. Öbür gün yine aynı saatte buradayız.»

«Ancak bu kez boş elle gelmeyelim.»

«Haklısın. Yük olmayalım. Ben bir şeyler ayarlarım.»

«Yok, olmaz. Sen o işi bana bırak.»

«Peki, nasıl istersen.»

El sıkışarak ayrıldık. Evlerimizin yolunu tuttuk.

Kendi kendimi zora sokmuştum. Bir kez daha izin almam gerekecekti.

Bereket eşim Figen pek anlayışlı, üstelik fedakâr bir kadındı. Ara sıra bana «Aksi!» derdi. Sahiden aksilik mi ederdim acaba?

Bu görüşmelerin bana çok yararı olduğunu ve iyi geldiğini biliyor, destekliyordu. Hatta bir keresinde, «Onlarla buluştuktan ya da lokalde bir toplantıya gittikten sonra eve çok daha farklı, aksiliğin giderilmiş, sanki biraz daha olgunlaşmış gibi dönüyorsun.» demişti.

Adam olmak yolunu mu tutuyordum ne!